

УДК 338.43:332.14

Сава А.П.,
канд. екон. наук, с.н.с., докторант
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. Питання розвитку сільських територій необхідно розглядати з позицій їх теоретичного осмислення сутності економічної категорії та вирішення наукових і практичних завдань дослідження понятійного апарату. Виходячи із цього, слід розуміти, що сільська територія – це складна, динамічна, комплексна природно-ресурсна, адміністративно-територіальна, соціально-демографічна, економіко-галузева система із наявною на ній сукупністю ресурсів, населенням, виробничих структур. У попередніх дослідженнях було зазначено, що однієї із ознак цієї категорії є її здатність розвиватись.

Сприйняття цього процесу з точки зору ефективності є природним бажанням її досягти, а з іншого – одним із найскладніших наукових завдань як в методологічному, так і прикладному аспектах. Це пов'язано з проблемою формування обґрунтованих критеріїв ефективності, необхідністю зменшення впливу людського суб'єктивного чинника у формуванні об'єктивного судження про її рівень [8].

Має місце, на нашу думку, ця складність і при дослідженні соціально-економічного розвитку сільських територій та їх управління. Причин такого твердження є декілька: просторова полівекторність, структурна багатоелементність, динамічність внутрішнього й зовнішнього середовища їх функціонування та розвитку.

Рівень такого розвитку сільських територій як складної соціально-економічної системи встановлюється після проведення науково і методологічно обґрунтованої, комплексної оцінки стану усіх її складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Застосування методологічних підходів з вивчення економічних, соціальних та екологічних процесів в сільських територіях, оцінки їх стану за усіма складовими елементами сталого розвитку, вибір методів та послідовності стадій дослідження розглядалися як проблеми наукової думки багатьма вченими протягом довгого періоду часу.

Так, питання обґрунтування теоретичних засад, методологічних підходів і принципів до оцінки соціально-економічного розвитку сільських територій та управління ним достатньо глибоко досліджували такі економісти-аграрники, як В.А. Барановський, О.М. Бородіна, О.Г. Булавка [16], І.В. Гончаренко [2], Ю.Е. Губені, В.С. Дієсперов, М.І. Долішній, О.В. Заставецька, В.К. Збарський, М.Ф. Кропивко, І.М. Куліш, А.В. Лісовий, І.І. Лукінов, Ю.О. Лупенко [16], Г.Л. Монастирський [8], М.Й. Малік [16], О.І. Павлов [10], І.В. Прокопа [11], В.А. Пулім, П.Т. Саблук, О.П. Славкова, Т.М. Талавіря, М.М. Федоров, О.В. Шибаніна, В.В. Юрчишин та ін.

Зокрема Г. Л. Монастирський вважає, що розвиток сільських територій необхідно розглядати через систему суспільних цінностей, що відповідають потребам суспільного розвитку, і трактувати як здатність системи до виконання функцій цілепокладання (формулювання цілей відповідно до потреб), цілезабезпечення (використання соціально схвалених цілей), досягнення мети, економічності (досягнення певного співвідношення між результатами і витратами), факторної обумовленості (врахування зовнішніх та внутрішніх чинників умов функціонування організації) [8].

З огляду на це, у наукових дослідженнях залишаються несистематизованими основні методологічні підходи до розгляду сільських територій як складної економічної системи, обґрунтування вибору існуючих методів дослідження вивчення їх розвитку, оцінки соціально-економічних процесів сільських територій та управління ними. Це і обумовило необхідність проведення даного дослідження.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтувати методологічні підходи до вивчення соціально-економічних процесів у сільських територіях, сформувати послідовність стадій наукового дослідження їх розвитку та запропонувати системну методику оцінки стану сільських територій в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою реалізації задуму щодо застосування методологічних засад до оцінки організаційного становлення сільських територій у науковому дослідженні необхідно використати різноманітні підходи. Серед них можна виділити наступні:

– офіційно визначені показники рівня регіонального розвитку, зазначені в Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів»;

– узагальнення досліджень науковців та різних методичних підходів до оцінювання сільських територій;

– соціально-економічна, демографічна, територіальна сутність дефініції «сільська територія»;
– функції сільських територій і тенденції їх змін у часі;
– показники стимулятори та дестимулятори сільського розвитку, які впливають на кінцевий інтегральний показник рівня розвитку сільських територій.

Обрання того чи іншого підходу базується на методологічному підґрунті, що забезпечують об'єктивність та повноту наукового дослідження розвитку сільських територій та управління ними.

Методологічну базу вивчення зазначених соціально-економічних процесів становлять як загальнонаукові підходи, принципи та положення науки методології, так і широкий спектр методів, які перейшли з інших наук, у тому числі з філософії, економічної теорії, політології та соціології.

Термін методологія (з грецьк. *methodos* – шлях дослідження або пізнання, *logos* – слово, поняття, вчення) означає сукупність способів, прийомів і операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, тобто шлях пізнання. З філософського погляду, методологія – вчення про метод, розгляд відповідності методу предмету дослідження з метою створення цілісної системи принципів діяльності. В сучасній науці термін методологія застосовують на трьох різних рівнях: загальна методологія – це сукупність загальних принципів, способів організації (побудови) і стандартів достовірності наукового знання; приватна методологія – система приватних принципів, постулатів, посилок тощо, вживаних в конкретній сфері знання; методологічні прийоми – безліч методик дослідження, проведення експериментів, дослідів і т.п. [1, с. 8; 14]. Під методологією з точки зору економіки розуміють принципи побудови методів, їх наукове узагальнення [12, с. 196].

Під методом розуміють сукупність конкретних прийомів і способів пізнання, перетворення або оцінку дійсності. В цьому випадку методи є складовою методології дослідження, базовим етапом методологічного комплексу тієї або іншої науки. В іншому контексті під методом розуміють методологічний комплекс як сукупність принципів, методів і прийомів. У такому широкому сенсі поняття метод і методологія збігаються, проте під методологією розуміють вчення про метод, а під методом – певну сукупність прийомів і способів. У методі науки міститься одне смислове значення, а в методології – два: по-перше, осмислення обґрунтованих методів, або концептування, а по-друге, – теоретизація конкретних методів, кожний з яких є певною концепцією [3; с. 376].

Досягнення поставлених наукових завдань: оцінка соціально-економічного стану сільських територій, формування механізму управління ними, інструментів політики їх розвитку у багатьох аспектах залежить застосування адекватної методології. Тому насамперед необхідно вирішувати проблему вибору певного методу в науці, що зводиться до вивчення способів і прийомів наукового пізнання реальності та особливостей їх практичного застосування.

За висновками окремих вчених, метод сучасної науки охоплює методологію пізнання (яку вивчає гносеологія), методологію оцінки (яку досліджує аксіологія), методологію практики (яку досліджує праксеологія) (рис. 1).

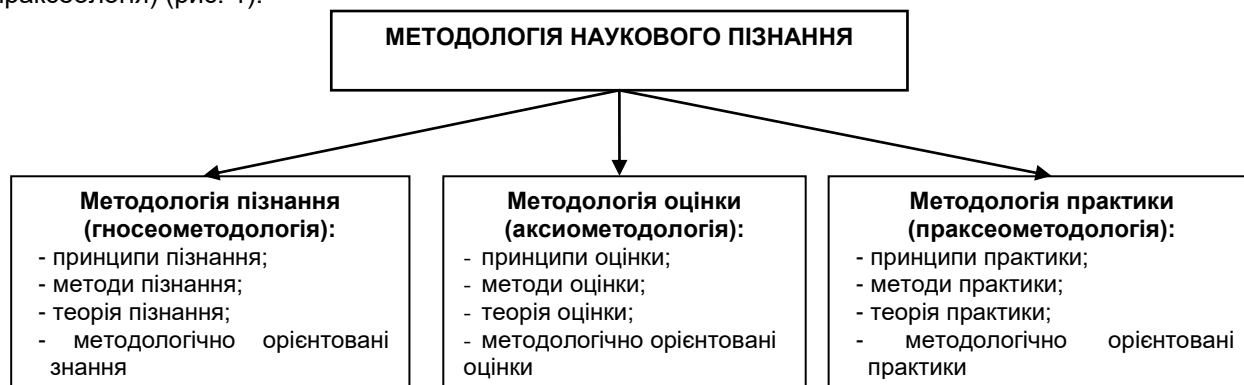

Рис. 1. Загальна класифікація видів методології наукового пізнання

Джерело: [5]

При цьому уявлення про сутність методології наукового дослідження проявляються у декількох аспектах інтерпретації цього поняття науки як методу.

Перший аспект тлумачення змісту категорії «методологія» розглядає її як науку про метод, або теорії методу, що концептуально пояснює його пізнавальні, оціночні або практичні можливості, розглядає структуру, механізм, алгоритм, межі, переваги і недоліки методу.

На практиці у проведенні наукових досліджень не вироблена єдина теорія методу, а існує безліч різних теорій і концепцій, які розрізняються багатьма параметрами й не піддаються згрупуванню за принципом додатковості. Це свідчить не про теорію методології, а про певний теоретичний комплекс. Тому під методологією слід розуміти певну сферу теоретизування методу.

Другий аспект сутності методології полягає у сукупності принципів, що є орієнтирами при організації і здійсненні наукової діяльності. При такому підході вчені звертають увагу на те, що бажане

видається за дійсне, оскільки суть принципу полягає не в поясненні чи обґрунтуванні чогось. Принцип – це основоположне твердження або орієнтир будь-якої людської діяльності; пояснює і обґрунтовує різні явища не як принципи, а наукові теорії, що базуються на принципах.

Третій аспект методології відносить до неї все, що можна розглядати як метод діяльності. Наприклад, до методології практичної діяльності спільно із принципами практики відносять теорії матеріальної цілеспрямованої людської діяльності, а також методи і конкретні прийоми їх здійснення. У методологію пізнавальної діяльності спільно із принципами пізнання входять теорії методів, власне методи пізнання, а також прийоми і правила пізнавальної діяльності, тобто все, що можна використовувати для отримання знання як метод. При такому підході неминує виникати питання про включення в методологію таких гносеологічних утворень, як теорія, категорія, закон, закономірність, тенденція [14].

Таким чином, під методологією слід розуміти комплекс знань природничо-наукового пізнання (методи оцінки природи і матеріально-перетворюючої діяльності людей), соціально-економічної діяльності; науково-педагогічної практики. Загалом до сукупності наукових методів можна віднести наступні, які використовуються у сучасній науковій думці:

- загальнонаукові (логіка, дедукція, індукція, аналіз, синтез, рефлексія);
- методи економічного аналізу (порівняння, використання абсолютних, відносних і середніх величин, елімінування, балансовий метод, графічне зображення, табличне зображення);
- методи стратегічного аналізу (SWOT-аналіз);
- економіко-математичні (кластерний аналіз, факторний аналіз, метод інтегрованої оцінки).

За допомогою існуючих методів нагромаджується і систематизується емпіричний матеріал наукового дослідження. Сюди входять і статистичні дані, результати соціологічних опитувань населення, прямих спостережень, вивчення різноманітних документів тощо. Саме специфічні риси об'єкта дослідження визначають сукупність методів та конкретну техніку їх застосування.

Дослідження сільських територій та їх розвитку вимагає підбору та адаптації методів пізнання, в тому числі загальних наукових прийомів. Відповідно на теоретичному рівні застосовують ті методи, що мають узагальнено-логічний характер, серед них: аналіз, синтез та абстрагування. Водночас аналіз і синтез є базою системного підходу. Емпіричний рівень визначає параметри та дає загальну характеристику реальному стану сільських територій, що є основою виведення їх закономірностей. На цьому рівні дослідження ґрунтується на описі та спостереженні і спрямоване на встановлення максимально об'єктивного знання про параметри досліджуваної реальності.

При цьому слід виділити декілька груп методів наукового пізнання, що застосовуються при вивченні сільських територій на емпіричному рівні:

- загальні методи (спостереження, вивчення документів, порівняння);
- експлікативні методи (картування, метод індикаторів, статистичний метод);
- конструктивні методи пов'язані з ідеалізованим відтворенням реальності (моделювання, прогнозування, дельфійський метод, побудова сценаріїв і системний метод) [2].

Як відзначають дослідники [15, с. 22], в основі методології дослідження системи соціально-економічного розвитку сільських територій варто використовувати саме системний підхід, який залежно від цілей і характеру дослідження здійснюється через застосування того або іншого методу у вивченій керованій системі. Системний, комплексний підхід передбачає дослідження суті, законів, закономірностей та особливостей розвитку певного явища чи процесу як самостійної системи, розробку синтетичних і аналітичних показників, що характеризують кількісну та якісну сторони соціально-економічного розвитку територій.

Системний підхід – це метод дослідження, за якого розглядають систему загалом, а не окремі її підсистеми. Його завдання – оптимізація системи в цілому, а не підвищення ефективності її складових підсистем [4, с. 10–11].

Основоположником системної теорії вважається учений австрійського походження Людвіг фон Берталанф. Вихідним для системного підходу за вченого є поняття система, що являє собою «сукупність елементів, які перебувають у взаємодії один з одним» [17].

Загалом системний підхід полягає у сприйнятті сільських територій як цілісної системи та у розумінні взаємопов'язаності й взаємообумовленості її структурних елементів. Він являє собою сукупність загальнонаукових методологічних принципів, які ґрунтуються на розгляді об'єктів як системи. Цими принципами є: необхідність виявлення залежності кожного елемента від його місця та функції в системі, аналіз ступеня зумовленості поведінки системи особливостями її окремих елементів і властивостями її структури: необхідність дослідження механізму взаємодії системи та середовища, розуміння характеру ієрархічності даної системи тощо.

Таким чином, системний підхід передбачає виокремлення певної системної властивості, яка об'єднує елементи системи в єдине ціле, систему зв'язків, структуру, враховуючи при цьому зв'язки і відносини з середовищем. Необхідність системного підходу є характерною особливістю економічного аналізу. Система методів для аналізу цього питання включає: монографічний метод, аналізу і синтезу, порівняння, групування інформації, балансовий та графічний методи тощо.

Обґрунтування системного підходу у дослідженні розвитку сільських територій дозволяє виділити та визначити сукупність необхідних методів для досягнення наукових цілей (табл. 1).

Таблиця 1

Система методів для вивчення розвитку сільських територій*

Назва методу	Мета застосування	Сфера застосування	Позитивні результати застосування методу	Недоліки у застосуванні методу
Циклічний	Вивчення закономірностей соціально-економічного розвитку сільських територій у взаємозв'язку із природними, технічними, науковими, культурними циклами	Прогнозування розвитку соціально-економічних процесів у сільських територіях	Виявлення закономірностей розвитку сільських територій	Недосконалість методичних прийомів, гіпотез, висновків
Монографічний	Вивчення нормативно-правових актів і практичного досвіду управління сільськими територіями з урахуванням особливостей сталого розвитку економіки	Визначення рівня дослідження проблеми на кожному етапі розвитку сільських територій	Отримання інформації, її систематизація з метою використання існуючих підходів, практичного досвіду, в т.ч. міжнародного	Неможливість урахування у процесі досліджень усіх особливостей розвитку сільських територій та взаємозв'язку з факторами ризику
Декомпозиція та агрегування	Деталізація основних етапів становлення сільських територій та узагальнення досвіду попередніх років реформування системи управління ними	Аналіз результатів процесу реформування аграрного сектору економіки України, оцінка ризику та наслідків реформ на розвиток сільських територій	Системність і динамічність підходу до становлення і розвитку соціально-економічних процесів в сільських територіях	Неможливість виділення факторів, які безпосередньо впливають на розвиток сільських територій
Порівняння	Аналіз соціально-економічного стану та порівняння процесів розвитку сільських територій на різних управління національною економікою	Розрахунки показників стану та розвитку сільських територій та порівняння їх з територіальними об'єднаннями різних регіонів та країн	Визначення ефективності аграрної реформ і політики в Україні, в т.ч. у порівнянні з іншими країнами	Відсутність єдиних інтеграційних показників розвитку сільських територій
Синергетичний аналіз	З'ясування закономірностей процесів самостійного та ефективного утворення, управління, регулювання та збалансованості сільських територій як соціально-економічних систем	Прогнозування стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій	Вивчення поведінки сільських територій як соціально-економічної системи у різному управлінському середовищі	Особливості державного регулювання розвитку сільських територій, що пов'язана з ризиками адміністративного впливу, не можуть забезпечити повною мірою синергетичний ефект
Кластерний аналіз	Вивчення структури і групування структурних зрушень, що відбуваються в сільських територіях	Систематизація інформаційних даних та поділ їх на групи за існуючими ознаками (при дослідженні механізму удосконалення управління сільськими територіями)	Характеристика системи узагальнюючих показників та виявлення закономірностей і тенденцій розвитку сільських територій	Узагальнення, які не завжди враховують особливості та стратегію розвитку сільських територій
Балансовий	Планування показників збалансованого розвитку сільських територій з врахуванням трьох складових сталого розвитку	Визначення стратегії соціально-економічного розвитку сільського розвитку в умовах їх збалансованості	Оцінка величини впливу окремих факторів на процес збалансованого соціально-економічного розвитку	Неузгодженість ланцюга збалансованого розвитку сільських територій

Джерело: розроблено автором на підставі [5]

Їх застосування в наукових цілях і для реалізації практичних завдань має базуватися на певній схемі методології наукових досліджень розвитку сільських територій. До неї можна віднести два глобальні блоки:

1. Теоретичний, який включає наступні етапи дослідження: обґрунтування понятійно-категоріального апарату; конкретизація сутності і змісту економічних категорій; систематизація наукової теорії і думки; обґрунтування концептуальних положень визначеної проблеми.

2. Емпіричний, який включає наступні етапи дослідження: вивчення дії економічних законів; дослідження особливостей функціонування сільських територій та їх складових елементів; оцінка закономірностей структурного становлення та соціально-економічного розвитку сільських територій; розробка механізму управління і регулювання розвитку сільських територій.

Запропонована схема застосування методології дослідження розвитку сільських територій повинна бути підпорядкована логічній послідовності дій, які, на нашу думку, слід об'єднати за певними стадіями наукового дослідження (рис. 2).

Рис. 2. Схема стадій дослідження розвитку сільських територій

Джерело: розроблено автором на підставі [7]

Обґрунтування виявлених методологічних підходів до вибору методів дослідження розвитку сільських територій, що передбачає визначення критеріїв їх сталого розвитку, проведення оцінки соціально-економічних процесів, формування ефективного механізму управління ними засвідчує наявність великого розмаїття їх форматів. Передусім йдеться про їх адекватність цілям наукового дослідження, експертної оцінки, адаптивності з іншими методами, відповідності можливостям суб'єктів оцінки. Виходячи з основної мети здійснення дослідження, важливим вбачається вибір існуючих наукових методів з огляду на подальшу можливість використання результатів для управління економічними, соціальними та екологічними процесами як складовими сталого розвитку сільських територій. Така позиція свідчить про необхідність конкретизації методологічних підходів, цілей і завдань дослідження розвитку сільських територій на різних рівнях управління і регулювання: національному, регіональному, районному та базовому [6; 9; 13].

Висновки з проведеного дослідження. Загалом, слід констатувати, що формування і розвиток теоретико-методологічного та методичного забезпечення дослідження та розвитку соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні перебуває в активній фазі свого становлення. Цей процес вимагає перегляду традиційних підходів та розробки нових, що матимуть комплексний характер.

Розглянутий варіант методології дослідження соціально-економічного розвитку сільських територій дає змогу визначити напрями використання методики вивчення стану та еволюції соціально-економічних процесів, визначити послідовність стадій емпіричної складової дослідження. В результаті запропонованого підходу можна сформулювати системну методику оцінки стану сільських територій (її організаційного становлення, розвитку підприємництва як економічного базису, об'єктів соціальної інфраструктури, раціонального використання природних ресурсів) та запропонувати ефективний механізм реалізації управлінських рішень з досягнення заданих параметрів розвитку. Тому, зважаючи на це, ми вважаємо доцільним використовувати комплексну методологію, що охоплює всі складові розвитку сільських територій, які залежать від всеохоплюючих процесів та явищ в економіці та політиці.

Бібліографічний список

1. Андреев Г.И. В помощь написания диссертации и рефератов: основы научной работы и оформление результатов научной деятельности / Андреев Г.И., Смирнов С.А., Тихомиров В.А. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 272 с.

2. Гончаренко І.В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики : [монографія] / Гончаренко І.В. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 370 с.
3. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) / Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. – Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.
4. Зіновчук Т.О. Методологічні засади та методика аналізу Євро-інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України / Т.О. Зіновчук // Доповіді учасників Міжнародної науково-теоретичної конференції присвяченої 100-річчю з дня народження професора І.В. Поповича. – Житомир, 2005. – Ч.1. – С. 29–33.
5. Іванюта В.Ф. Методологія досліджень розвитку аграрного виробництва / В.Ф. Іванюта // Агросвіт. – 2008. – № 11. – С. 18–20.
6. Кравчук І.І. Теоретико-методологічне забезпечення стратегій розвитку агросфери України / І. І. Кравчук // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development : Scientific journal. – Kaunas, 2012. – Vol. 34, № 5. – р. 105–114.
7. Кульганік О.М. Генезис та еволюція поняттєво-категоріального апарату сільських територій / О.М. Кульганік // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – 2008. – Вип. 33. – С. 152-170.
8. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня [Текст] : монографія / Г. Л. Монастирський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 464 с.
9. Мороз Т.О. Методика оцінки сталого розвитку сільських територій / Т.О. Мороз // Економіка і Фінанси: науковий журнал. – Дніпропетровськ, 2014. – № 3. – С. 28-33.
10. Павлов О.І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління: монографія / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2008. – 208 с.
11. Прокопа І.В. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І.В. Прокопа // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 50-59.
12. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський, Е.Б. Стародубцева; [2-е изд., испр.]. – М. : ИНФРА – М, 1999. – 479 с.
13. Сава А.П. Управління і регулювання як об'єкти наукового осмислення розвитку сільських територій / А.П.Сава // Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс» – 2017. – Випуск 1. – С. 15-22.
14. Современный словарь иностранных слов. – С-Пб. : ДУЭТ, 1994. – 752 с.
15. Соціально-економічний розвиток села і сільських територій / [Борщ А.Г., Долгий Л.М., Довженко І.І. та ін.]; під ред. Терещенка В.К. і Лайка П.А. – К. : « Нічлава», 2006. – 264 с.
16. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка та О.Г. Булавки. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 74 с.
17. Webster's new universal unabridged dictionary.- New-York: Barnes&Noble bookc, 1996.- p 1497 (2230 p).

References

1. Andreyev, G.I., Smirnov, S.A. and Tikhomirov, V.A. (2004), *V pomoshch napisaniya dissertatsii i referatov: osnovy nauchnoy raboty i oformleniye rezultatov nauchnoy deyatel'nosti* [To help write the dissertation and abstracts: the basics of scientific work and the formulation of the results of scientific activity], Finansy i statistika, Moscow, Russia, 272 p.
2. Honcharenko, I.V. (2009), *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok sil'skykh terytorii rehionu: problemy teorii ta praktyky* [Socio-economic development of rural territories region: theory and practice], monograph, IRD NAN Ukrayiny, Lviv, Ukraine, 370 p.
3. Alekseyenko, L.M. and Oleksiyenko, V.M. (2003), *Ekonomichnyi tлумachnyi slovnyk: vlasnist, pryvatyzatsiia, rynek tsinnykh paperiv (ukrainsko-anhliisko-rosiiskyi)* [Economic Glossary: Property, Privatization, Securities Market (Ukrainian-English-Russian)], Aston, Ternopil, Ukraine, 672 p.
4. Zinovchuk, T.O. (2005), *Metodolohichni zasady ta metodyka analizu Yevro-intehratsiinykh protsesiv v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy* [Methodological principles and methods of analysis of Euro integration processes in the agrarian sector of the Ukrainian economy], Zhytomyr, Ukraine, pp. 29-33.
5. Ivaniuta, V.F. (2008), "Methodology of research on the development of agrarian production", *Ahrosvit*, no. 11, pp. 18-20.
6. Kravchuk, I.I. (2012), "Theoretical and methodological support of strategies for the development of the agrosphere in Ukraine", *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, no. 5, pp. 105-114.
7. Kulhanik, O.M. (2008), "Genesis and evolution of the concept-categorical apparatus of rural territories", *Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, no. 33, pp. 152-170.
8. Monastyrskiy, H.L. (2010), *Modernizatsiina paradyhma upravlinnia ekonomichnym rozvytkom terytorialnykh spilnot bazovoho rivnia* [Modernization paradigm of management of economic development of territorial communities of the basic level], monograph, TNEU, Ternopil, Ukraine, 464 p.

9. Moroz, T.O. (2014), "Methods of assessing the sustainable development of rural areas", *Ekonomika i Finansy*, no. 3, pp. 28-33.
10. Pavlov, O.I. (2008), *Silskyi rozvytok v Ukraini: teoriia, praktyka, polityka, upravlinnia* [Rural development in Ukraine: theory, practice, policy, management], monograph, Astroprint, Odesa, Ukraine, 208 p.
11. Prokopa, I.V. (2007). "Rural areas in Ukraine: research and development regulation", *The economy of AIC*, no. 6, pp. 50-59.
12. Rayzberg, B.A., Lozovskiy, L.S. and Starodubtseva, Ye.B. (1999), *Sovremennyy ekonomicheskii slovar* [Modern economic dictionary], INFRA, Moscow, Russia, 479 p.
13. Sava, A.P. (2017), "Management and regulation as an object of scientific understanding of rural development", *The economic discourse*, no. 1, pp. 15-22.
14. *Sovremennyy slovar inostrannykh slov* [The modern dictionary of foreign words]. (1994), DUET, St-Peterburg, Russia. 752 p.
15. Tereshchenko, V.K. and Layko, P.A. (2006), ed. *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok sela i silskykh terytorii* [Socio-economic development of villages and rural territories], Nichlava, Kyiv, Ukraine. 264 p.
16. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo. and Bulavka, O.H. (2013), ed. *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytoriiina period do 2020 roku* [Strategic directions for sustainable rural development for the period 2020], NNC "IAE", Kyiv, Ukraine, p. 74.
17. [Webster's new universal unabridged dictionary] (1996), Barnes&Noble bookc, New-York, p. 2230.

Сава А.П. ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Мета - обґрунтувати методологічні підходи до вивчення соціально-економічних процесів у сільських територіях, сформулювати послідовність стадій наукового дослідження їх розвитку та запропонувати системну методику оцінки стану сільських територій в сучасних умовах господарювання.

Методика дослідження. Реалізація мети та завдань наукової роботи здійснена за допомогою наступних методів: системного підходу – при формуванні методологічних засад вивчення розвитку сільських територій, узагальнення – при обґрунтуванні вибору існуючих методів дослідження та оцінки стану соціально-економічних процесів в сільських територіях; монографічний – вивчення літературних джерел і наукової думки щодо розвитку та управління сільськими територіями з урахуванням особливостей сталого розвитку економіки.

Результати. Розкрито сутність поняття методології наукових досліджень та визначено підходи до її застосування у вивченні сільських територій; обґрунтовано наукові методи та сформовано їх систему для дослідження процесів розвитку сільських територій; визначено стадії емпіричної складової дослідження розвитку сільських територій та управління ними.

Наукова новизна. Сформовано авторський підхід до застосування методологічного підходу у процесі дослідження соціально-економічних процесів у сільських територіях. Запропоновано використати системний підхід як основу вибору сукупності існуючих наукових методів для здійснення комплексної оцінки стану і розвитку сільських територій. Визначено сутність, переваги, недоліки системи методів з вивчення сільських територій та послідовність стадій наукового дослідження їх розвитку.

Практична значущість результатів дослідження визначається можливістю застосування у практиці наукових досліджень ефективної методики вивчення сільських територій та проведення комплексної оцінки сучасного стану соціально-економічних процесів у сільських територіях.

Ключові слова: методологія, метод, системний підхід, наукове дослідження, оцінка, сільські території, розвиток, рівні управління.

Sava A.P. JUSTIFICATION METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF RURAL DEVELOPMENT

Purpose - justify methodological approaches to the study of social and economic processes in rural areas form a sequence of stages of development research and offer systematic methodology for assessment of rural areas in the contemporary economy.

Methodology of research. Realization of the purpose and tasks of scientific work is carried out by means of the following methods: the system approach - in the formation of methodological principles for studying the development of rural territories, generalization - in substantiating the choice of existing methods of research and assessment of the state of socio-economic processes in rural areas; monographic - the study of literary sources and the scientific thought of the development and management of rural areas, taking into account the features of sustainable economic development.

Findings. The essence of the concept of methodology of scientific researches is revealed and approaches to its application in the study of rural territories are determined; scientifically based methods are grounded and their system for research of processes of development of rural territories is formed; the stages of the empirical component of research on the development and management of rural territories are identified.

Originality. An author's approach to the application of the methodological approach in the process of researching socio-economic processes in rural areas has been formed. It is proposed to use the system approach as the basis for choosing a set of existing scientific methods for the implementation of a comprehensive assessment of the state and development of rural areas. The essence, advantages, disadvantages of the system of methods for the study of rural areas and the sequence of stages of scientific research of their development are determined.

Practical value results of the study are determined by the possibility of applying in the practice of scientific research an effective method of studying rural areas and conducting a comprehensive assessment of the current state of socio-economic processes in rural areas.

Key words: methodology, method, systematic approach, scientific research, evaluation, rural areas, development, management levels.

Сава А.П. ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ИЗУЧЕНИЮ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Цель – обосновать методологические подходы к изучению социально-экономических процессов на сельских территориях, сформировать последовательность стадий научного исследования их развития и предложить системную методику оценки состояния сельских территорий в современных условиях хозяйствования.

Методика исследования. Реализация целей и задач научной работы осуществлена с помощью следующих методов: системного подхода – при формировании методологических основ изучения развития сельских территорий, обобщения – при обосновании выбора существующих методов исследования и оценки состояния социально-экономических процессов на сельских территориях; монографический – изучение литературных источников и научной мысли относительно развития и управления сельскими территориями с учетом особенностей устойчивого развития экономики

Результаты. Раскрыта сущность понятия методологии научных исследований и определены подходы к ее применению в изучении сельских территорий; обосновано научные методы и сформировано их систему для исследования процессов развития сельских территорий; определены стадии эмпирической составляющей исследования развития сельских территорий и управления ими.

Научная новизна. Сформирован авторский подход к применению методологического подхода в процессе исследования социально-экономических процессов на сельских территориях. Предложено использовать системный подход как основу выбора совокупности существующих научных методов для осуществления комплексной оценки состояния и развития сельских территорий. Определена сущность, преимущества, недостатки системы методов по изучению сельских территорий и последовательность стадий научного исследования их развития.

Практическая значимость результатов исследования определяется возможностью применения в практике научных исследований эффективной методики изучения сельских территорий и проведения комплексной оценки современного состояния социально-экономических процессов на сельских территориях.

Ключевые слова: методология, метод, системный подход, научное исследование, оценка, сельские территории, развитие, уровни управления.